

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ РЕСУРСІВ У ДІЯЛЬНІСТЬ ОСВІТЯНСЬКИХ БІБЛІОТЕК

Павленко Тетяна Степанівна,
науковий співробітник,
Державна науково-педагогічна бібліотека України
ім. В. О. Сухомлинського

Сучасна освітня бібліотека є частиною глобального інформаційного простору. Її роль в освітніх, культурних та соціальних аспектах життя надважлива. А виклики сьогодення спонукають бібліотеки адаптуватися до, що і зумовлює трансформацію їхніх функцій та зміни пріоритетів діяльності. Адже сучасна бібліотека має бути доступним простором, цифровим, багатофункціональним, добре організованим середовищем для всіх учасників освітнього процесу. Основне завдання бібліотек, те, що гарантує виконання їхньої соціальної місії – інформаційне забезпечення та просвітництво.

Найважливіше для освітньої бібліотеки це – стати інтегрованим центром довідкової та комунікаційної підтримки освіти, науки, дослідництва, спільним для більшості бібліотек, що дає змогу користувачам швидко й ефективно знаходити матеріали відповідно до власних потреб та інтересів. Бібліотека має поєднувати бібліотечні ресурси, онлайн-бази даних, електронні книги та журнали, а також організовувати онлайн-консультації експертів з різних галузей. У такій інноваційній бібліотеці учні, студенти, вчителі і викладачі, фахові науковці і просто допитливі громадяни, всі, хто прагне нових знань отримують доступ до передових світових досліджень і ресурсів. І тут варто заважити, що цифрова епоха відкрила нові можливості для модернізації освітнього сектору загалом, і для модернізації освітніх бібліотек зокрема.

У цьому контексті і з огляду на глобалізаційні перетворення інформаційно-освітнього середовища надзвичайно важливими видаються дослідження, присвячені майбутньому освітніх бібліотек.

Питання цифрової інтеграції освітнянських бібліотек вивчали такі українські науковці: О. Башун, Т. Вилегжаніна, О. Воскобойнікова-Гузєва, С. Горова, С. Денбновецький, Л. Дубровіна, Г. Єфімова, Л. Костенко, Є. Кулик, І. Лобузін, С. Назаровець, О. Онищенко, В. Попик, Н. Самохіна, Т. Сендульська, О. Сербін, Г. Солоїденко, І. Шевченко, Т. Ярошенко та інші.

Усі згадані дослідники зазначають, що сучасна бібліотека як інформаційно-комунікаційна система створює та зберігає інформаційні ресурси у традиційній та електронній формі, надає вільний доступ до них та є комунікатором у соціумі. Основний критерій оцінки діяльності бібліотеки – рівень організації інформаційних ресурсів. Якщо цей рівень належний, модерний, технологічний, то й бібліотека має популярність серед науковців, освітян різного віку, зокрема й у молоді «цифрового покоління». Відтак все важливішим є створення електронних каталогів, баз даних, науково-довідкових матеріалів, надання

віддаленого доступу до віддалених інформаційних ресурсів інших бібліотек, інформаційних центрів та мереж.

У цій новій освітній парадигмі формується інакший підхід до функцій освітянських бібліотек, коли засадничою стає сервісна робота, спрямована на якісніше задоволення інформаційних потреб користувачів та спільне створення і використання сучасних інформаційних ресурсів.

Впродовж останнього часу освітянські бібліотекарі активно досліджують, обговорюють і практикують обслуговування користувачів різних онлайн-платформ у мережевому середовищі. Початкові спроби впровадження онлайн-бібліотек у нашій країні були переважно безсистемними і викликали дискусії про їхню ефективність. Пізніше бібліотеки розпочали планувати нові сервіси, враховуючи потреби користувачів, технологічні тенденції та стан інформаційного ринку, що свідчить про успішний досвід модернізації бібліотечно-інформаційних послуг.

І надалі, у найближчому майбутньому трансформація бібліотек залежатиме від стрімкого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій.

Вже сьогодні піднесення бібліотечної справи тісно пов'язане з концепціями «бібліотека 2.0», «бібліотека 3.0» та «бібліотека 4.0». Тім О'Рейлі завважив нову важливу роль користувачів інтернет-сервісів Веб 2.0, які з пасивних «споживачів інформації» перетворюються на «творців інформації», активно продукуючи, доповнюючи та перевіряючи веб-контент для того, щоб зробити інтернет-сервіси Веб 2.0 повнішими і досконалішими. «Нова» Бібліотека 2.0 мала базуватися на чотирьох ключових принципах: широке використання мультимедіа, орієнтованість на користувача та можливість спілкування з іншими користувачами та працівниками бібліотеки. Однак головна ідея Бібліотеки 2.0 полягає в тому, що бібліотеки мають не лише виконувати пошукову функцію, але й надавати користувачам змогу безпосередньо впливати на зміст бібліотеки. Проте в українських книгозбірнях ідея Бібліотеки 2.0 не поширилася.

Відповідно, модель Бібліотеки 3.0 можна назвати своєрідним гібридом Бібліотеки 1.0 та 2.0. Невиправдані очікування провідної ролі користувача у вдосконаленні бібліотечних послуг призвели до того, що бібліотекар став основним посередником між інформацією та користувачами.

Якщо деякі ідеї Бібліотеки 2.0 в українських бібліотеках частково реалізовані завдяки зусиллям певних бібліотечних колективів та окремих професіоналів, то якісна реалізація ідей Бібліотеки 3.0 потребує скоординованих дій багатьох бібліотечних фахівців. Тому побудова Бібліотеки 3.0 без загальної підтримки бібліотечної спільноти виявилася дуже проблематичною. Тим часом ресурси та сервіси, створені в рамках Вебу 3.0, вдало розвиваються, чимало дослідників вже обговорюють концепцію Вебу 4.0. Нині основою концепції Бібліотеки 4.0 є використання високих технологій, що дозволяють користувачам ефективно взаємодіяти у своїй повсякденній роботі та особистій діяльності. Водночас фізичний простір бібліотеки, де відвідувачі можуть комфортно спілкуватися, залишається актуальним. Тому ми передбачаємо, що Бібліотеку 4.0 будуть формувати читачі, бібліотекарі та технології штучного інтелекту (ШІ).

Підсумовуючи, можна сказати, що цифровізація освітянських бібліотек стає все важливішою у сучасному освітньому середовищі. Однією з переваг є швидкий доступ до інформації, спрощення процесів досліджень та збільшення можливостей для спільних наукових робіт.

Незважаючи на безліч переваг, важливо визнати труднощі, пов'язані з розробленням та впровадженням цифрових інструментів і послуг. Для подолання цих труднощів потрібен комплексний підхід.

Список літератури

1. в умовах глобалізацій них перетворень. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2022. №1. С. 26–33. URL: <https://journals.urau/bdi/article/view/257256> (дата звернення: 28.10.2024).
2. Добко Т., Хемчян І. Науково-методичні засади розвитку освітянських бібліотек як важливого складника освітнього середовища: підсумки наукового дослідження. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2019. Вип. 56. С. 90–100. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/npnbuimviv_2019_56_8 (дата звернення: 28.10.2024).
3. Інформаційні ресурси бібліотек закладів освіти: формування та використання : практ. посіб. / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; [Григоревська О. В., Матвійчук О. Є., Вараксіна Н. В., Кропачева Н. М., Бойко С. Т. ; наук. ред.: Пономаренко Л. О.]. – Вінниця : Нілан-ЛТД, 2022. – 181 с. – (Серія «На допомогу професійній самоосвіті працівників освітянських бібліотек» ; вип. 28).
4. Тім О'Рейлі. Веб 2.0. [Електронний ресурс] / пер. В. Семенюка <https://www.slideshare.net/slideshow/web-20-9908168/9908168#2> (дата звернення: 28.10.2024)
5. Konings K., Dekker R. Strategy and change management in Delft University of Technology Library. *New Review of Information Networking*. 2005. Vol. 11 (1). Pp. 109–121.
6. Seth Godin. *The Big Red Fez: How to Make Any Web Site Better*. Издат Fireside, 2002. 112 с. URL: <https://tinyurl.com/yumc9pcm> (дата звернення: 28.10.2024)
7. Walsh B., Rana H. Continuity of academic library services during the pandemic the University of Toronto libraries' response. *Journal of Scholarly Publishing*. 2020. Vol. 51 (4). Pp. 237–245.